

De heer Harbers (VVD)

© M. Sablerolle – Gouda

Aan de orde is het **debat** naar aanleiding van een algemeen overleg op 10 februari 2010 over **het hoger onderwijs en de toekomst van de studiefinanciering**.

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van harte welkom.

Met de Kamer is een spreektijd overeengekomen van twee minuten per woordvoerder. Ik neem aan dat iedereen daarop geprepareerd is.

Het woord is aan de heer Van der Ham.

□

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter. Ik heb eigenlijk alleen maar een motie. Die kan ik dus heel rustig voorlezen. Ik zie de staatssecretaris teleurgesteld kijken!

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat bij toekomstige discussies over het handhaven dan wel het aanpassen van het studiefinancieringsstelsel het element van de feitelijke en gevoelde toegankelijkheid van het onderwijs een punt van zorg is;

overwegende dat ervaringen van studiefinancieringsstelsels in het buitenland, maar ook binnenlandse kennis over leen- en financieringsstelsels, nuttig zijn bij het beoordelen of aanpassen van mogelijke voorstellen van wijziging van de studiefinanciering;

overwegende dat eerdere onderzoeken inmiddels zo oud zijn dat hierin niet de nieuwste ervaringen en ontwikkelingen voldoende zijn meegenomen;

verzoekt de regering, onderzoek te laten doen naar binnen- en buitenlandse ervaringen met vormen van studiefinanciering ten aanzien van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs, en de Kamer hierover voor de zomer te informeren,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**: Deze motie is voorgesteld door het lid Van der Ham. Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund.

Zij krijgt nr. 87 (31288).

De heer **Jan Jacob van Dijk** (CDA): Hoe komt het nou dat de fractie van D66, die bij de laatste algemene politieke beschouwingen toch met een "Pechtoldje" binnenkwam, met stapels aan onderzoeken en rapporten en probeerde duidelijk te maken dat er gebrek aan daadkracht was, nu juist de fractie is die wil dat er alsnog een onderzoek komt naar iets wat op dit moment al wordt meegenomen in andere onderzoeken? Hoe komt het toch dat de heer Van der Ham opeens met dit punt komt?

Mijn andere vraag is de volgende. De heer van der Ham zei in het debat dat ten grondslag ligt aan het debatje dat we nu voeren, dat in het kader van echte liefde – we hadden het toen even over echte liefde – eerlijkheid belangrijk is en dat zijn partij voorstander is van afschaffing van de basisbeurs, van de huidige studiefinanciering. Nu lees ik opeens in allerlei kranten dat hij daarop terugkomt. Wat is het standpunt van D66 in dezen?

De heer **Van der Ham** (D66): Dat laatste punt moet de heer Jan Jacob van Dijk maar eens even aangeven. Wij zeggen dat voor ons een sociaal leenstelsel bespreekbaar is. Daar zijn wij vrij helder in. Wij zien echter wel dat er door allerlei studentenorganisaties en andere organisaties vraagtekens worden gezet bij het punt van leenangst, wat ik noem de gevoelde drempel in het hoger onderwijs. Ik weet dat daar in het buitenland ervaring mee is. We hebben daarover al onderzoeken liggen van een paar jaar geleden. Die zijn echter niet meer helemaal up-to-date. Ik vraag daarom om die onderzoeken up-to-date te maken. Kijk hoe de gang van zaken is in bijvoorbeeld Engeland of Scandinavië. Dat vraag ik. Fijn dat de heer Jan Jacob van Dijk deze vraag stelt, want nu kan ik toelichten dat het niet een volstrekt nieuw onderzoek hoeft te zijn. We hebben al onderzoeken, maar op een aantal punten zijn updates nodig, zodat we kunnen zien welke aanpassingen we eventueel kunnen doen aan het stelsel zoals ik dat eerder schetste, om het te verbeteren en mooier te maken. Zo zijn we goed geëquipeerd om met zo veel mogelijk informatie in het voorjaar het debat te voeren over alle heroverwegingen en kunnen we de informatie misschien ook gebruiken bij het opstellen van de verkiezingsprogramma's en de discussies die daarna komen.

De **voorzitter**: Nee, u krijgt het woord niet, mijnheer Van Dijk. Dit is een VAO; we gaan het debat niet overdoen. De heer Harbers mag één vraag stellen.

De heer **Harbers** (VVD): In zijn motie heeft de heer Van der Ham het over toegankelijkheid, maar wat verstaat D66 precies onder toegankelijkheid? Wanneer is die toegankelijkheid gewaarborgd? Is hij het met mij eens dat het een enorme bijdrage aan de toegankelijkheid is

als de overheid 75% van de studie betaalt en dat die bijdrage ook niet ter discussie staat?

De heer **Van der Ham** (D66): Dat zegt de heer Harbers helemaal terecht. Een heel groot gedeelte van de studie wordt nu al betaald door de overheid, door ons allemaal, door de samenleving. Zoals het ook in de motie staat geformuleerd, zou de leenangst, waar wij het over hebben, een gevoelde drempel kunnen zijn. Ik vraag mij samen met de heer Harbers af of dat werkelijk in de praktijk zo uitvalt. Maar ik vind het wel interessant om verder te bekijken hoe een en ander zich verder in het buitenland heeft ontwikkeld de afgelopen jaren. In Engeland hoor je daar negatieve verhalen over en in Scandinavische landen juist heel positieve verhalen. Wat kunnen wij van die voorbeelden leren, zodat wij ervoor kunnen zorgen dat die gevoelde drempel – ik heb het niet over een feitelijke drempel, maar een gevoelde drempel – geslecht kan worden. Maar ik voel zeer mee met de formulering van de heer Harbers.

De **voorzitter**: De heer Jasper van Dijk, één vraag.

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Het is elke week weer een verrassing met welk standpunt D66 komt. Is de heer Van der Ham er ook van op de hoogte dat de heer Pechtold onlangs het volgende heeft gezegd? Als ik moet kiezen tussen investeren in onderwijs of in studiefinanciering, dan kies ik voor investeren in onderwijs en moet de studiefinanciering maar geschrapt worden. Is hij daarvan op de hoogte?

De heer **Van der Ham** (D66): U moet beter lezen waarin u een probleem ziet. Wij hebben in het AO, overigens samen met GroenLinks en de VVD, gezegd dat voor ons bespreekbaar is dat de basisbeurs wordt omgezet in een sociaal leenstelsel, wel met de voorwaarden die ik heb geschetst. Een heel belangrijk element daarin is de (gevoelde) toegankelijkheid. Voor ons is een belangrijke voorwaarde – dat hebben ook GroenLinks en de VVD gezegd – dat het geld dat ermee wordt bespaard, een-op-een wordt teruggestort in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Maar dat heb ik al in dat algemeen overleg gezegd, alsook de VVD en GroenLinks. Als het ooit tot zoiets zou komen, dan neem ik aan dat u hetzelfde zal zeggen. Helaas hebben de PvdA en het CDA dat niet gezegd. Maar van ons en ook van de VVD en GroenLinks mag dit standpunt volstrekt helder zijn.

Mevrouw **Besselink** (PvdA): U brengt mij toch in verwarring. Uw partijleider, de heer Pechtold, heeft tijdens een bijeenkomst in Delft gezegd dat hij kiest voor investeren in kwaliteit als hij moet kiezen tussen investeren in kwaliteit of het behouden van de basisbeurs. Later is daarop teruggekomen, want toen heeft D66 op zijn eigen website toch gezegd dat de studiefinanciering dezelfde opzet moet houden. Met andere woorden: dat is de basisbeurs. Dat staat op uw eigen website. Daarna hebt u weer gezegd: wij kunnen toch geen garantie afgeven op dit punt. Misschien kunt u ons helderheid geven over wat u zou willen.

De heer **Van der Ham** (D66): Ik kan eindeloos standpunten herhalen en dat is het standpunt dat de heer Pechtold in allerlei debatten geeft en ik nog onlangs bij een debat in Leiden heb gegeven. Daar waren de heren Harbers, Dibi en alle andere onderwijswoordvoerders overigens ook bij. Voor ons is bespreekbaar dat de basisbeurs wordt omgevormd naar een sociaal leenstelsel. Dat geld moet worden teruggestort in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Dan hebben wij overigens nog een paar kwesties die wij goed moeten tackelen. Er zit hierover geen licht tussen mij en mijn fractievoorzitter. Ik zou zo graag willen dat de volstrekte helderheid die wij daarover geven, ook eens van de Partij van de Arbeid komt. Wij gaan toch niet meemaken dat de PvdA samen met het CDA een beetje de kaarten tegen de borst gaat houden en dat wij dan na de verkiezingen weer gaan zien wat zij werkelijk vindt? Mevrouw Besselink heeft namelijk volstrekt geen helderheid gegeven. Die hebben GroenLinks, VVD en D66 wel gegeven. De SP deed dat ook op een heel andere manier, maar die heeft ook helderheid gegeven. Maar zo kennen wij de Partij van de Arbeid weer: zij houdt de kaarten tegen de borst en na de verkiezingen gaan wij pas horen wat zij werkelijk van de zaken vindt. Op die manier ga je niet met kiezers om. Wij zijn volstrekt helder. De VVD is dat. GroenLinks is dat. De SP is dat. Waar blijft de Partij van de Arbeid?

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Welke onhelderheid zit in de motie-Hamer waarin wij onze ambitie uitspreken om tot de top vijf van de wereld te behoren op het gebied van onderzoek en onderwijs?

De **voorzitter**: Goed. Zo sluiten wij het af.

De heer **Van der Ham** (D66): Daar ging deze motie niet over. Deze motie gaat over de studiefinanciering en niet over die ambitie. Waar was de Partij van de Arbeid toen er werd gestemd over de motie-Pechtold/Halsema waarin werd gezegd hoe de motie-Hamer moest worden uitgevoerd? Als wij dus zo gaan beginnen, mevrouw Besselink, dan zijn wij nog wel even bezig. Maar dat doen wij vandaag niet, want daar gaat dit debat niet over.

De **voorzitter**: Nee. Ik zou u beiden willen vragen zich tot het onderwerp te beperken en de retoriek bij de kiezers te gebruiken.

□

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Voorzitter. Wij hebben in het AO gesproken over mogelijke bezuinigingen op hoger onderwijs. Ook de studiefinanciering kwam daarbij aan de orde. Mijn fractie vindt het een slecht plan om daarop te bezuinigen. Het hoger onderwijs moet juist optimaal zijn wanneer het gaat om kwaliteit en toegankelijkheid. Ik wilde een motie indienen om onderzoek te doen hoe je de toegankelijkheid kunt bevorderen. Ik moet zeggen dat de motie van de heer Van der Ham in wezen die strekking dekt. Ik zie daarom af van die motie.

Rest mij nog de staatssecretaris veel succes te wensen met haar nieuwe beleidsterrein hoger onderwijs. Ik wil haar meegeven: denk aan die toegankelijkheid, die is net zo belangrijk als de kwaliteit van het hoger onderwijs.

De **voorzitter**: Dan geef ik het woord aan u, mijnheer Jan Jacob van Dijk. Het is overigens niet verplicht om het woord te voeren. U kijkt alsof u verrast bent.

□

De heer **Jan Jacob van Dijk** (CDA): Voorzitter. Ik twijfelde er even over of ik het woord zou moeten voeren, nadat wij ook al hiervoor erover gesproken hebben. Wij hebben in het debatje dat destijds heeft plaatsgevonden naar aanleiding van een aantal demonstraties, helder aangegeven dat wat ons betreft er geen enkel stelsel taboe is en geen enkel stelsel heilig als het gaat over ondersteuning van studenten om uiteindelijk hun opleiding of studie te gaan volgen. Wat ons betreft blijft recht overeind staan dat wij het zullen toetsen aan de toegankelijkheid. De sociaaleconomische achtergrond, de armoedepositie of de rijkdompositie mogen geen belemmering zijn om een goede opleiding te volgen. Dit hebben wij steeds gezegd. Wij wachten met belangstelling de plannen van de heroverwegingswerkgroepen af, die straks naar buiten zullen worden gebracht. Wij zullen op dat moment bekijken hoe het ervoor staat.

□

De heer **Harbers** (VVD): Voorzitter. Het VAO dat wij nu hebben, is het vervolg op een AO dat al een precampagnekarakter had. In de laatste missionaire week van het kabinet keken wij of het kabinet nog uit de tent te lokken was. Dit was op dat moment niet het geval. Maar de komende tijd zullen wij in de verkiezingscampagne zien waar iedere partij staat. Wat de VVD betreft, is de inzet helder.

Wij gaven in september 2009 al aan dat een ruil voor de hand ligt: meer investeren in hoger onderwijs en dat doen door het invoeren van een sociaal leenstelsel, waarvan de volledige opbrengst naar het hoger onderwijs gaat. Die keuze hadden wij gebaseerd op ten minste vijf voorliggende onderzoeken uit de afgelopen jaren, waaruit blijkt dat dit kan en dat dit ook geen noemenswaardige invloed heeft op de toegankelijkheid. Wat ons betreft, is het een fundamentele keuze om nu eerst een keer te gaan besluiten om het kwart van de begroting hoger onderwijs dat in overdrachtsuitgaven zit, voortaan te gaan besteden aan het hoger onderwijs zelf. Als je die keuze maakt, heeft dat vanzelfsprekend tot gevolg dat je dan ook nog onderzoekt hoe je dat precies in moet voeren en hoe je daarin ook waarborgt dat die toegankelijkheid overeind blijft. Wat ons betreft, kan dit. Een van de vragen die je dan ook moet beantwoorden, is de vraag hoe je de toekomstige student goed meeneemt in dat verhaal. Je zult mensen immers goed moeten voorlichten over wat dat betekent. Dit betekent niet dat je nu nog aanvullend onderzoek moet gaan doen, temeer daar de heroverwegingscommissies daar ongetwijfeld het nodige over zullen zeggen.

Ik dien geen motie in. Ik had natuurlijk een variant op de motie-Zijlstra kunnen indienen die afgelopen oktober geen meerderheid haalde. Daarin zeiden wij precies wat ik zojuist heb gezegd: maak die ruil tussen sociaal leenstelsel en investeren in hoger onderwijs. Ik zal dat niet doen. Wij wachten even op nieuwe tijden na 9 juni. Ik denk dat de keuze uiteindelijk gemaakt wordt in de verkiezingen.

De heer **Van der Ham** (D66): De heer Harbers zegt dat er heel veel onderzoek is gedaan naar het studiefinancieringsstelsel. Dat klopt, maar sommige onderzoeken zijn al wat ouder. Ik vraag om een update op dat punt, zoals ik ook in de toelichting van mijn motie heb gezegd, vooral op het punt dat de heer Harbers terecht maakt, namelijk dat wij de studenten moeten meenemen in zoiets. Dat heeft met draagvlak te maken. Maar hij, ik en ook andere fracties willen die keuze maken en willen die studenten meenemen. Daarom vraag ik hem dit weekend te bezien of hij niet toch steun kan geven aan de motie. Ik denk dat dit kan meehelpen om het draagvlak te vergroten.

De **voorzitter**: Dat is alleen maar een oproep, het is geen vraag.

De heer **Harbers** (VVD): Oké.

□

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Voorzitter. De PvdA heeft tijdens de algemene beschouwingen de motie-Hamer ingediend: wij willen de top vijf van de wereld bereiken op het gebied van onderwijs en wetenschap. Dat is voor ons het uitgangspunt. Wij hebben aangegeven dat er wat ons betreft niet wordt bezuinigd op onderwijs. Wij zullen alle plannen die uit het kabinet komen extra goed controleren op de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Dan zullen wij ons oordeel daarover geven.

De **voorzitter**: Wij gaan het debat niet overdoen. Ik stel de heer Jasper van Dijk en de heer Van der Ham allebei in staat één vraag te stellen.

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Ik heb slechts een verhelderende vraag. Is het juist dat het staande standpunt van de PvdA is dat in plaats van de studiefinanciering er een sociaal leenstelsel moet komen? Graag krijg ik een duidelijk antwoord.

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Wij zullen alle voorstellen die uit de heroverweging komen toetsen op de kwaliteit en toegankelijkheid van het hoger onderwijs. Dat hebben wij altijd gedaan en dat gaan wij ook in dit geval doen.

De heer **Jasper van Dijk** (SP): Dat is geen antwoord.

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Een heel helder antwoord!

De heer **Van der Ham** (D66): Vindt mevrouw Besselink het in tijden van bezuinigingen en onrust over het hoger onderwijs en het belang van extra investeren in het onderwijs niet een beetje laf om niet gewoon kleur te bekennen? Zelfs de heer Jan Jacob van Dijk zei: niets is taboe. Dat was al behoorlijk mild. Vindt mevrouw Besselink niet dat zij een beetje lef moet tonen? Moet zij niet zeggen: dames en heren, voor de PvdA is ook een sociaal leenstelsel, met alle randvoorwaarden die ook wij willen, bespreekbaar? En spreken wij dat hier staande de vergadering ook uit als een van de werkelijke opties?

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Alle opties zijn open. Dat is namelijk het omgekeerde van ″er is geen taboe″. Dat geldt ook voor de PvdA. Voor de PvdA geldt wel een taboe op de toegankelijkheid en de kwaliteit van het onderwijs. Dat vind ik geen laffe uitspraak. De uitspraak die wij hebben gedaan tijdens de algemene beschouwin-

gen is dat wij die top vijf willen bereiken. Dat is nogal een ambitie. Die hebben wij bij de uitvoering van de onderwijsbegroting uitgewerkt in een aantal voorwaarden voor de PvdA. Wij hebben er zelf over nagedacht en er zelf inhoud aan gegeven. Dat de heer Van der Ham die inhoud bij het kabinet neerlegt, is zijn punt ...

De heer **Van der Ham** (D66): Wij maken een keuze, de PvdA niet. Kies, kies!

De **voorzitter**: Nee, mijnheer Van der Ham. Houd u zich ook een beetje aan de spelregels.

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Wat was het ook alweer: wel basisbeurs, geen basisbeurs?

De heer **Harbers** (VVD): Ik heb nog een verduidelijkende vraag. Mevrouw Besselink heeft aangegeven dat zij niet wil bezuinigen op onderwijs. Kan zij dat nader specificeren? Wil zij dat ook niet op het hoger onderwijs? Ik vraag dit, omdat haar fractiegenoot de heer Samsom in dat studentendebat in Leiden tegen de heer Dibi, de heer Van der Ham en mij heeft gezegd: ik vind dat sociaal leenstelsel best bespreekbaar, maar als er 1 mld. uitkomt, wil ik een deel daarvan in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs laten terugvloeien. Deelt mevrouw Besselink die mening? Of zegt zij: ook het hoger onderwijs mag niet erop achteruitgaan?

Mevrouw **Besselink** (PvdA): Wij willen die top vijf bereiken in de wereld en wij zullen alle voorstellen daarop beoordelen.

De **voorzitter**: Ik dank u wel. Ik ga naar de staatssecretaris. Als ik het goed zie, is er een motie ingediend.

□

Staatssecretaris **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Voorzitter. Dank voor de inbreng van de Kamerleden in eerste termijn. Er ligt inderdaad een motie. Rondom die motie heeft een aantal leden opmerkingen geplaatst. Ik zal er zo nodig op ingaan bij het becommentariëren van de motie, want dat lijkt mij de snelste weg.

De heer Van der Ham vraagt om aanvullend onderzoek naar de toegankelijkheid van het onderwijs. Ik onderstreep van harte datgene wat de heer Harbers daarover heel helder naar voren heeft gebracht: laten wij geen onderzoek op onderzoek stapelen. Er is al heel veel onderzoek gedaan en wij hebben aan de werkgroepen voor de heroverweging gevraagd om hiernaar te kijken. Het lijkt mij goed om dat af te wachten.

Hij gaf er ook een internationale dimensie aan. Wij hebben onlangs een onderzoek binnengekregen van het Instituut voor Hoger Onderwijs van de TU Twente. Ik zeg u toe dat ik u dat stuur. Verder lijkt het mij op dit moment voor ons voldoende om niet verder onderzoek te stapelen op het onderzoek dat reeds geschiedt. Verder heeft de Kamer, als het goed is, nog niet zo heel erg lang geleden het onderzoek eurostudent ontvangen, dat ook internationaal van aard is. Ook daar staat het nodige in. Ik zou zeggen: voeg dat straks bij het prachtige onderzoek van de heroverwegingscommissie. Ik kan mij ook zeer wel voorstellen dat de heer Harbers van mening is dat het dan op een bepaald moment goed is om te weten wat je wilt en om te bekijken wat je verder wilt onderzoeken. Dat is straks natuurlijk ook ter beoordeling aan de Kamer en aan de nieuwe coalitie.

De **voorzitter**: Wat is nu uw oordeel over de motie?

Staatssecretaris **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik zou hem of aanhouden, maar dat laat ik aan de heer van der Ham, of ontraden. Dat is mij om het even.

De heer **Van der Ham** (D66): "Om het even", dat is weer een nieuwe variant!

Onderzoek om het onderzoek doen is natuurlijk onzin. Dat willen wij als D66 absoluut niet. Dat hebben wij ook vaak betoogd. Wanneer het gaat over de laatste stand van zaken van de afgelopen twee, drie jaar, met name in de discussie in Groot-Brittannië, maar ook in de Scandinavische landen, zijn er wel degelijk nieuwe ontwikkelingen en worden er nieuwe oplossingen aangedragen die ik nog niet heb teruggezien in de stukken. Dat zou echter een onvolkomenheid van mijn kant kunnen zijn. Mijn vraag aan de staatssecretaris is om specifiek die tools in kaart te brengen die worden bedacht in dit soort landen om de leenangst te ondervangen. Dat hoeft geen uitgebreid onderzoek te zijn, want onderzoek op onderzoek stapelen is niet mijn bedoeling.

De **voorzitter**: Een vraag aan de staatssecretaris. Blijft uw oordeel hetzelfde? Kunt u bovendien ingaan op de vraag die is gesteld?

Staatssecretaris **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Mijn oordeel blijft hetzelfde. Nogmaals, in dit recente onderzoek uit 2008 komen wij als zeer toegankelijk naar voren. Als het gaat om de effecten, zul je op een bepaald moment toch ook in beeld moeten hebben wat je eigenlijk wil. Voor dit moment lijkt mij wat is uitgezet voor de heroverwegingscommissie voldoende. Die onderzoekt een aantal zaken. Die vraag ligt bij de voorstellen die de commissie ontwikkelt, om daadwerkelijk in beeld te brengen wat het betekent.

De heer **Van der Ham** (D66): Voorzitter, ik wil via u een vraag stellen.

De **voorzitter**: Ik vind het slim. Wij hadden echter iets afgesproken. Misschien kunt u zich aan de afspraak houden.

De heer **Van der Ham** (D66): De staatssecretaris heeft volgens mij de vraag verkeerd begrepen. Ze ging in op de toegankelijkheid van het hoger onderwijs op dit moment. Dat was mijn vraag echter niet. Het gaat erom hoe een mogelijk in te voeren sociaal leenstelsel, of bijvoorbeeld het stelsel dat GroenLinks voorstelt, zich verhoudt tot internationale voorbeelden en de laatste ontwikkelingen op dat punt.

De **voorzitter**: Ik kan mij nauwelijks voorstellen dat er een misverstand was, maar het is leuk geprobeerd.

Staatssecretaris **Van Bijsterveldt-Vliegenthart**: Ik gaf zojuist al aan dat de werkgroep is gevraagd ook de effecten van de voorstellen te onderzoeken. Als er dergelijke voorstellen komen, zal dit ook onderzocht zijn.

Van Bijsterveldt-Vliegenthart

De beraadslaging wordt gesloten.

De **voorzitter**: Wij stemmen aanstaande dinsdag over de ingediende motie.